

Avdelning 1

Yttrande över utkast till lagrådsremiss Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet

(Ju2020/02657/L5)

Förslaget till ändringar i brottsbalken

Hovrätten har tidigare yttrat sig över förslagen i SOU 2018:85, Slopad straffrabatt för unga myndiga, vilka behandlas i det remitterade utkastet till lagrådsremiss. Av utkastet framgår att hänsynen till gärningsmannens ålder i dag i vissa fall enligt regeringens mening tillmäts alltför stor vikt i förhållande till proportionalitetsprincipen, framför allt vid grövre brottslighet. I likhet med vad hovrätten anförde i remissyttrandet över SOU 2018:85 har inte hovrätten anledning att ta ställning till huruvida en reform med sådan innebörd som den i utkastet är lämplig utifrån rättspolitiska överväganden. Hovrätten har således i detta sammanhang inte några synpunkter på att tillämpningsområdet för ungdomsreduktion inskränks i förhållande till vad som gäller för närvarande.

Utifrån det uppdrag som regeringen gav till Ungdomsreduktionsutredningen, där regeringen ifrågasatte en särbehandling i straffrättsligt hänseende av personer i åldern 18–20 år vid organiserad brottslighet i gängmiljö, framför allt efter återfall i allvarlig brottslighet, skulle det enligt hovrätten i och för sig framstå som en rimligare ordning om tillämpningsområdet för 29 kap. 7 § första stycket brottsbalken inskränktes utifrån omständigheterna kring brottet eller vid återfall, snarare än utifrån brottets straffskala. Med hänsyn till de olägenheter som regeringen i utkastet redovisat med en sådan ordning framstår dock det förslag som regeringen lagt fram i utkastet som det lämpligaste alternativet för att på ett tydligt och väl avgränsat sätt inskränka tillämpningsområdet utan att samtidigt leda till en opåkallad repressionsökning för ungdomar vid mindre allvarlig brottslighet. Avgränsningen till brott som inte kan leda till lindrigare straff än ett års fängelse eller försök m.m. till sådant brott framstår också i sig som ändamålsenlig.

Hovrätten har därför ingen erinran mot att bestämmelsen i 29 kap. 7 § första stycket brottsbalken inte ska tillämpas för den som fyllt 18 men inte 21 år i de fall som regeringen föreslagit. Om den ändringen genomförs, framstår också förslaget till ändring i paragrafens andra stycke som följdriktigt. Hovrätten har inte heller någon erinran mot de föreslagna ändringarna i 26 kap. 3 §, 30 kap. 5 § och 35 kap. 2 § brottsbalken.

Förslagen till ändring i 32 kap. brottsbalken är i allt väsentligt i linje med vad hovrätten förespråkade i remissyttrandet över SOU 2018:85. Hovrätten tillstyrker de förslagen.

En inskränkning av tillämpningsområdet för 29 kap. 7 § brottsbalken enligt förslaget i utkastet torde få betydelse inte enbart i fråga om straffmätningen utan också i fråga om valet av påföljd. Det sistnämnda blir aktuellt i vart fall om de principer som Högsta domstolen lagt fast i ett flertal rättsfall under senare år – att det väsentligen bör vara längden på det fängelsestraff som skulle ha dömts ut som avgör om det finns förutsättningar för en icke frihetsberövande påföljd – alltså ska vara vägledande. I utkastet har emellertid inte regeringen uttalat något särskilt om hur valet av påföljd kommer att påverkas. Enligt hovrätten bör de konsekvenser som förslaget medför belysas ytterligare. I det sammanhanget bör särskilt beaktas tillämpningsområdet för kombinationspåföljden skyddstillsyn och fängelse (28 kap. 3 § brottsbalken), vilken påföljd utformats särskilt med beaktande av intresset att kunna undvika ett långvarigt frihetsberövande för unga lagöverträdare.

Frågan om ändringar i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL)

Hovrätten beklagar att regeringen inte valt att gå vidare med utredningens förslag att avskaffa kravet enligt 25 § första stycket LUL att mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt 21 år ska, om det inte möter hinder, handläggas av särskilt utsedda domare. I utkastet till lagrådsremiss har regeringen redovisat flera skäl som talar mot att behålla bestämmelsen om koncentration av ungdomsmålen till vissa särskilt utnämnda domare. Därvid bör noteras att bestämmelsen i 25 § första stycket LUL också gäller nämndemännen.

Som Riksdagens ombudsmän (JO) funnit har reglerna om koncentration av ungdomsbrottmål aldrig fått något riktigt genomslag (JO:s beslut den 31 mars 2016, dnr 6615-2015). JO ansåg i det beslutet också att det finns skäl att avskaffa regeln om koncentration av ungdomsmålen. Hovrätten är av samma uppfattning. Till detta kommer att utbildningsverksamheten inom Sveriges Domstolar utvecklats påtagligt sedan bestämmelsen om att även lagfarna domare skulle utses särskilt för ungdomsmålen infördes. Enligt hovrätten skulle Sverige bättre uppfylla FN:s barnrättskommittés rekommendation om att utse specialiserade domare i ungdomsmålen genom att säkerställa att alla domare har tillräcklig kompetens för handläggningen av dessa mål, än genom att behålla en bestämmelse om att varje domstol ska utse särskilda ungdomsdomare utan krav på någon särskild kompetens.

Skälen för att koncentrera handläggningen av mål mot barn till särskilt utnämnda domare framstår dessutom som tyngre i tingsrätten än i hovrätten. Om regeringen väljer att behålla en särskild reglering för dessa mål, borde därför tillämpningsområdet inskränkas till att gälla för tingsrätterna.

Regeringen har vidare valt att inte gå vidare med förslaget i SOU 2018:85 om att avskaffa bestämmelsen i 28 § andra meningen LUL om att rätten inte, om det inte finns särskilda skäl, får döma den som inte fyllt 21 år till fängelse i mer än tre månader utan ett yttrande från socialnämnden. Den bestämmelsen har framför allt betydelse för lagöverträdare som begick brottet efter att ha fyllt 18 år. När det gäller den som begått brott före 18 års ålder ska ett sådant yttrande ändå inhämtas, även om lagföringen skulle ske först därefter (se 11 § första stycket LUL). Utrymmet att döma den som begått brott efter att ha fyllt 18 år till någon av de särskilda ungdomspåföljderna är redan i dag begränsat och minskar ytterligare med de förslag som regeringen lämnat i utkastet till lagrådsremiss. Behovet av yttrande från socialnämnden, vid sidan av en sådan personutredning från frivården som i allmänhet inhämtas, framstår som begränsat. Hovrätten ifrågasätter därför starkt att den tämligen stränga presumptionen för att domstolen ska hämta in yttrande från socialnämnden ska

behållas. För det fall det ändå i ett särskilt fall skulle finnas anledning att hämta in yttrande från socialnämnden, exempelvis om det pågår insatser enligt LVU, torde ett sådant behov framgå av den personutredning från frivården som i allmänhet inhämtas. Hovrätten förespråkar därför att bestämmelsen i 28 § andra meningen LUL, i enlighet med utredningens förslag, bör utgå.

I handläggningen av detta ärende har hovrättslagmannen Åke Thimfors samt hovrättsråden Per Renell och Göran Nilsson, föredragande, deltagit.

På hovrättens vägnar

Åke Thimfors

Göran Nilsson